

การจัดการสวนไม้ผลของเกษตรกรอำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร Orchard Management of Farmers in Mueang Samut Sakhon District, Samut Sakhon Province

จิณัฐตา วุฒามนตรี¹ และ พนา มาศ ตีรวัฒนกุล^{1,*}
Jinatta Wutthamontri¹ and Panamas Treewannakul^{1,*}

¹ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

¹ Department of Agricultural Extension and Communication, Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Bangkok 10900

รับเรื่อง: 17 พฤษภาคม 2563 Received: 17 May 2020

ปรับปรุงแก้ไข: 2 กรกฎาคม 2563 Revised: 2 July 2020

รับตีพิมพ์: 20 กรกฎาคม 2563 Accepted: 20 July 2020

*Corresponding author: panamas.t@ku.th

ABSTRACT: Objectives of this research were to study 1) personal demographic characteristic data, 2) socio-economic data, 3) orchard management of farmers, and 4) comparative of personal demographic characteristic data, socio-economic data, and orchard management. Data were collected by interviewing 179 farmers in Mueang Samut Sakhon District by multi-stage random sampling. Descriptive statistics analysis including frequencies, percentage, weighted mean score, minimum and maximum score, and crosstab. The results revealed that 1) most of farmers at 65.4% were male with average age of 57.2 years, they had elementary level of education at 61.5%, their average number of household members at 4 persons, 2) they had an average of 3 farm labors and did self-employment at 52.0%, they had an average in agricultural experience at 22.5 years, their main career was agriculture at 87.2%, the coconut plantation was the main activity with average area of 8.6 rai, of which 76.5% belonging to landholder, they earn an average of 301,092.3 Baht/year from their farming by using 80.4% of their own funding, they were not an agricultural group members at 63.1%, 3) less than 50.0% of farmers managed orchards in terms of money and management aspect, however, more than 50.0% of farmers managed in terms of man and materials aspect, and 4) farmers with different gender, education level, employment, and main career had differed in human management aspect, and also, farmers who belong to the agricultural group had more organized orchard management than non-member farmers.

Keywords: Management, orchard, farmer, Samut Sakhon

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล 2) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม 3) การจัดการสวนไม้ผลของเกษตรกร และ 4) เปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมกับการจัดการสวนไม้ผลของเกษตรกร เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์จากเกษตรกรทำสวนไม้ผลอำเภอเมืองสมุทรสาคร จำนวน 179 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และการแจกแจงแบบตารางไขว้ ผลการวิจัย พบว่า 1) เกษตรกร ร้อยละ 65.4 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 57.2 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 61.5 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน 2) เกษตรกรมีแรงงานเกษตรเฉลี่ย 3 คน และไม่มีการจ้างแรงงาน ร้อยละ 52.0 เกษตรกรมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรเฉลี่ย 22.5 ปี ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 87.2 โดยทำสวนมะพร้าวเป็นกิจกรรมหลัก มีพื้นที่เฉลี่ย 8.6 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ของครัวเรือน ร้อยละ 76.5 มีรายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 301,092.3 บาท/ปี ใช้แหล่งเงินทุนของตนเอง ร้อยละ 80.4 และเกษตรกร ร้อยละ 63.1 ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร 3) เกษตรกรน้อยกว่า ร้อยละ 50.0 มีจัดการสวนไม้ผล ด้านเงิน และด้านการจัดการ อย่างไรก็ตามเกษตรกร มากกว่าร้อยละ 50.0 มีการจัดการ ด้านคน และด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือในการดำเนินงาน 4) เกษตรกรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา การจ้างแรงงาน อาชีพหลักต่างกัน มีการจัดการสวนไม้ผลด้านคนที่แตกต่างกัน และเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรมีการจัดการสวนไม้ผลด้านการจัดการมากกว่าเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร

คำสำคัญ: การจัดการ, สวนไม้ผล, เกษตรกร, จังหวัดสมุทรสาคร

บทนำ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีนโยบายปฏิรูปภาคการเกษตรของประเทศไทย เพื่อขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร และสถาบันเกษตรกร (Office of Agricultural Economics, 2017) เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการด้านการเกษตรและประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง รวมถึงการมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีในการประกอบอาชีพ (Department of Agricultural Extension, 2018)

ด้วยทิศทางการดำเนินงานด้านส่งเสริมการเกษตรโดยเน้น “เกษตรกร” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างสมดุล และการส่งเสริมตลอดเส้นทางของการเป็นผู้ประกอบการด้านการเกษตร (The whole process of agri-industry) โดยเกษตรกรคือผู้ประกอบการด้านการเกษตรที่มีการบริหารจัดการ สามารถพึ่งพาตนเองได้และเป็นผู้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจทางการเกษตรในท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความเข้มแข็ง และดำเนินงานด้านการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นส่วนที่จะทำให้ชุมชนเติบโตทางเศรษฐกิจจากฐานการเกษตรได้ (Department of Agricultural Extension, 2018) แต่ด้วยสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านทรัพยากร เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความไม่แน่นอนอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยหลายอย่างที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การขึ้นลงของราคาสินค้าเกษตร ตลอดจนความต้องการและความสามารถในการแข่งขันในการผลิตสินค้าเกษตร จึงเป็นเหตุผลและความจำเป็นในการบริหารจัดการซึ่งมีส่วนสำคัญในการประกอบการตัดสินใจของผู้ประกอบการด้านการเกษตร เนื่องจากหากการบริหารจัดการไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้องอาจจะทำให้

เกิดความเสียหาย หรือมีความเสี่ยงได้ แต่ถ้าเกษตรกร หรือผู้ประกอบการด้านการเกษตร มีการบริหารจัดการ ที่ดีและตัดสินใจที่ถูกต้องหมายความว่ามีความเสียหาย น้อย หรือมีความเสี่ยงน้อย (Department of Agricultural Extension, 2013) การบริหารจัดการจึง เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการประกอบ ธุรกิจและแนวทางในการไปสู่ความสำเร็จของกิจการ อีกทั้งการบริหารจัดการโดยใช้ทรัพยากรบริหารซึ่ง ประกอบด้วย ด้านคน ด้านเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือในการดำเนินงาน และด้านการจัดการ เป็นปัจจัย การผลิตทางการเกษตร หรือสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิต (Laksaniyanon, 2004) เพื่อให้ดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเกษตรกร หรือผู้ประกอบการด้านการเกษตร

จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดหนึ่งที่ประสบ ปัญหาทรัพยากรการผลิตลดลง โดยการเปลี่ยนแปลง ในภาคการเกษตรที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสาคร เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร โดยเฉพาะ พื้นที่ปลูกไม้ผล (Boonpong, 2013) ที่มีไม้ผลขึ้นชื้อ อย่างเช่น ฝรั่ง พุทรา มะขามเทศ มะม่วง มะนาว และมะพร้าวน้ำหอม ที่ได้รับผลกระทบจากการขยาย ตัวของกรุงเทพมหานคร ที่ออกมายังพื้นที่ชานเมือง อย่างต่อเนื่อง ทั้งการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย และย่านการค้า พาณิชยกรรม ส่งผลให้พื้นที่ ทำการเกษตรลดลง ภายใต้สถานการณ์ที่ทรัพยากรใน การผลิตลดลงจากปัจจัยภายนอกดังกล่าว และด้วย ทรัพยากรที่ยังคงมีอยู่และที่ใช้ทำการเพาะปลูก เช่น การทำสวนไม้ผล จึงต้องดำเนินการให้เป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพโดยอาศัยการบริหารจัดการ ดังนั้น การจัดการสวนไม้ผลของเกษตรกรอำเภอเมือง สมุทรสาคร จึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาถึงสภาพการจัดการ ที่เป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร ตลอดจน ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงทรัพยากร การบริหาร ซึ่งจะเป็นส่วนที่จะส่งเสริม สนับสนุน และ กำหนดทิศทางการวางแผนเพื่อการพัฒนาผู้ประกอบการด้านการเกษตรของจังหวัดสมุทรสาครต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากร

ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกไม้ผล ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร ในพื้นที่อำเภอ เมืองสมุทรสาคร จำนวน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้าน เกาะ ตำบลท่าทราย และตำบลชัยมงคล ซึ่งมีเกษตรกร ผู้ปลูกไม้ผล จำนวน 333 คน กำหนดขนาดของกลุ่ม ตัวอย่างโดยใช้วิธีการของ Krejcie and Morgan (Nymangkun, 2013) ได้กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษ จำนวน 179 คน ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิเป็นสัดส่วน (Proportional stratified sampling) ดังนี้ ตำบลบ้าน เกาะ ประชากร จำนวน 171 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 92 คน ตำบลท่าทราย ประชากร จำนวน 93 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน และตำบล ชัยมงคล ประชากร จำนวน 69 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 37 คน และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยการจับฉลาก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการเก็บรวบรวม ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ ศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตาม วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย คำถามปลายปิด (Closed question) และคำถามปลายเปิด (Open-ended question) เกี่ยวกับ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูล ด้านเศรษฐกิจและสังคม และการจัดการสวนไม้ผลของ เกษตรกร สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบทุติยภูมิ (Secondary data) ดำเนินการศึกษาค้นคว้าจาก เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย บทความ วารสาร และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบปฐมภูมิ (Primary data) จากแบบสัมภาษณ์ เกษตรกรผู้ปลูกไม้ผล อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัด สมุทรสาคร จำนวน 179 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Weighted mean score) ค่าต่ำสุด (Minimum) และค่าสูงสุด (Maximum) สำหรับชุดข้อมูลการจัดการสวนไม้ผลของเกษตรกร กำหนดเกณฑ์การวัดแบบตรวจสอบรายการ (Check list) โดยเกษตรกรที่มีการปฏิบัติหรือจัดการในแต่ละด้านแทนค่าเป็น 1 และไม่ปฏิบัติหรือไม่มีการจัดการแทนค่าเป็น 0 ทำการตรวจสอบรายการตามเกณฑ์การปฏิบัติของเกษตรกร โดยกำหนดระดับการปฏิบัติเป็น 2 ระดับ คือ ปฏิบัติหรือจัดการในระดับมาก และปฏิบัติหรือจัดการในระดับน้อย และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมกับการจัดการสวนไม้ผลของเกษตรกร โดยการแจกแจงแบบตารางไขว้ (Crosstab)

ผลการทดลองและวิจารณ์

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

เกษตรกรเป็นเพศชาย ร้อยละ 65.4 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 34.6 โดยเกษตรกรร้อยละ 45.1 มีอายุระหว่าง 51–60 ปี เกษตรกรมีอายุน้อยที่สุด 31 ปี อายุมากที่สุด 79 ปี อายุเฉลี่ย 57.2 ปี เกษตรกรร้อยละ 61.5 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และเกษตรกรร้อยละ 40.2 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 4 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด 2 คน มากที่สุด 7 คน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน (Table 1) สอดคล้องกับ Khajonboon (2006) ที่ศึกษาการเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับมะพร้าวอ่อนของเกษตรกรในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 63.8 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.4 ปี เกษตรกรร้อยละ 81.9 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา และ Wechakit (2012) ที่ศึกษาการผลิตมะพร้าวของเกษตรกรในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า

เกษตรกรเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 56 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน

ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม

เกษตรกรไม่มีการจ้างแรงงานและใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักในการจัดการสวนไม้ผล ถึงร้อยละ 52.0 ซึ่งมีจำนวนแรงงานเกษตร 2–3 คน ร้อยละ 45.8 โดยมีจำนวนแรงงานเกษตรน้อยที่สุด 1 คน มากที่สุด 13 คน และมีจำนวนแรงงานเฉลี่ย 3 คน (Table 1) ทั้งนี้ เกษตรกรมีความจำเป็นในการจ้างแรงงานในช่วงการผลิต เช่น การห่อผล และช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นต้น เกษตรกรมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรน้อยกว่า 15 ปี ถึงร้อยละ 34.1 โดยเกษตรกรมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรน้อยที่สุด 3 ปี มากที่สุด 60 ปี ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรมีค่าเฉลี่ย 22.5 ปี และทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 87.2 โดยทำสวนมะพร้าวเป็นกิจกรรมหลัก รองลงมา ได้แก่ สวนมะขามเทศ สวนฝรั่ง สวนพุทรา สวนมะม่วง สวนกล้วย สวนชมพู สวนมะนาว และแ้วม้งกรตามลำดับ ทั้งนี้ เกษตรกรมีการทำสวนทั้งแบบแบ่งพื้นที่ปลูกเป็นสัดส่วน โดยปลูกไม้ผล มากกว่า 1 ชนิด และบางสวนปลูกไม้ผลเชิงเดียว โดยมีพื้นที่ทำสวนไม้ผลน้อยที่สุด 1 ไร่ มากที่สุด 40 ไร่ และมีพื้นที่ทำสวนไม้ผลเฉลี่ย 8.6 ไร่ เกษตรกรมีลักษณะพื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง ร้อยละ 76.5 มีรายได้เฉลี่ย 301,092.3 บาท/ปี เกษตรกรร้อยละ 80.4 ใช้แหล่งเงินทุนของตนเอง และเกษตรกรร้อยละ 63.1 ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร สอดคล้องกับ Khajonboon (2006) พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกมะพร้าวอ่อนที่เข้าร่วมโครงการ GAP ในจังหวัดสมุทรสาคร ร้อยละ 70.49 ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก โดยมีแรงงานเฉลี่ย 2.2 คน ประกอบอาชีพการผลิตมะพร้าวอ่อนเป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 87.3 ใช้ที่ดินของตนเอง ร้อยละ 67.5 ใช้

เงินทุนของตนเอง ร้อยละ 92.7 และสอดคล้องกับ Wechakit (2012) พบว่า เกษตรกรที่ปลูกมะพร้าวในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม มีจำนวนแรงงาน

เฉลี่ย 2 คน ส่วนใหญ่ไม่มีการจ้างงาน มีประสบการณ์ในการปลูกมะพร้าวเฉลี่ย 34.6 ปี และพื้นที่ปลูกมะพร้าวเฉลี่ย 7.7 ไร่

Table 1 Comparative of personal demographic characteristic data, socio-economic data, and orchard management of farmers

n=179

Personal and socio-economic data	Level of orchard management							
	Man		Money		Material		Management	
	Low level	High level	Low level	High level	Low level	High level	Low level	High level
Gender								
Female	32 (42.1)	30 (29.1)	53 (31.9)	9 (69.2)	22 (32.4)	40 (36.0)	46 (31.3)	16 (50.0)
Male	44 (57.9)	73 (70.9)	113 (68.1)	4 (30.8)	46 (67.6)	71 (64.0)	101 (68.7)	16 (50.0)
Age (Years)								
≤ 57	46 (60.5)	45 (43.7)	86 (51.8)	5 (38.5)	35 (51.5)	56 (50.5)	76 (51.7)	15 (46.9)
> 57	30 (39.5)	58 (56.3)	80 (48.2)	8 (61.5)	33 (48.5)	55 (49.5)	71 (48.3)	17 (53.1)
Education level								
Elementary	41 (53.9)	69 (67.0)	99 (59.6)	11 (84.6)	42 (61.8)	68 (61.3)	91 (61.9)	19 (59.4)
> Elementary	35 (46.1)	34 (33.0)	67 (40.4)	2 (15.4)	26 (38.2)	43 (38.7)	56 (38.1)	13 (40.6)
Number of household members								
≤ 4	44 (57.9)	65 (63.1)	103 (62.0)	6 (46.2)	35 (51.5)	74 (66.7)	83 (56.5)	26 (81.3)
> 4	32 (42.1)	38 (36.9)	63 (38.0)	7 (53.8)	33 (48.5)	37 (33.3)	64 (43.5)	6 (18.8)

Table 1 Continued.

n=179

Personal and socio-economic data	Level of orchard management							
	Man		Money		Material		Management	
	Low level	High level	Low level	High level	Low level	High level	Low level	High level
Employment								
Self-employment	48 (63.2)	45 (43.7)	86 (51.8)	7 (53.8)	39 (57.4)	54 (48.6)	77 (52.4)	16 (50.0)
Hired labor	28 (36.8)	58 (56.3)	80 (48.2)	6 (46.2)	29 (42.6)	57 (51.4)	70 (47.6)	16 (50.0)
Number of work force for farming								
≤ 3	52 (68.4)	60 (58.3)	106 (63.9)	6 (46.2)	50 (73.5)	62 (55.9)	91 (61.9)	21 (65.6)
> 3	24 (31.6)	43 (41.7)	60 (36.1)	7 (53.8)	18 (26.5)	49 (44.1)	56 (38.1)	11 (34.4)
Agricultural experience (Years)								
≤ 22.5	51 (67.1)	57 (55.3)	101 (60.8)	7 (53.8)	42 (61.8)	66 (59.5)	89 (60.5)	19 (59.4)
> 22.5	25 (32.9)	46 (44.7)	65 (39.2)	6 (46.2)	26 (38.2)	45 (40.5)	58 (39.5)	13 (40.6)
Main career								
Agricultural	61 (80.3)	95 (92.2)	144 (86.7)	12 (92.3)	60 (88.2)	96 (86.5)	125 (85.0)	31 (96.9)
Not agricultural	15 (19.7)	8 (7.8)	22 (13.3)	1 (7.7)	8 (11.8)	15 (13.5)	22 (15.0)	1 (3.1)
Main agricultural activities								
Other fruit trees	48 (63.2)	54 (52.4)	96 (57.8)	6 (46.2)	38 (55.9)	64 (57.7)	90 (61.2)	12 (37.5)
Coconut	28 (36.8)	49 (47.6)	70 (42.2)	7 (53.8)	30 (44.1)	47 (42.3)	57 (38.8)	20 (62.5)

Personal and socio-economic data	Level of orchard management							
	Man		Money		Material		Management	
	Low level	High level	Low level	High level	Low level	High level	Low level	High level
Size of holding area								
≤ 8 rai	51 (67.1)	60 (58.3)	105 (63.3)	6 (46.2)	43 (63.2)	68 (61.3)	91 (61.9)	20 (62.5)
> 8 rai	25 (32.9)	43 (41.7)	61 (36.7)	7 (53.8)	25 (36.8)	43 (38.7)	56 (38.1)	12 (37.5)
Area holding								
Hire	20 (26.3)	22 (21.4)	40 (24.1)	2 (15.4)	21 (30.9)	21 (18.9)	35 (23.8)	7 (21.9)
Landholder	56 (73.7)	81 (78.6)	126 (75.9)	11 (84.6)	47 (69.1)	90 (81.1)	112 (76.2)	25 (78.1)
Agricultural income (THB/yr)								
≤ 301,092	51 (67.1)	61 (59.2)	108 (65.1)	4 (30.8)	44 (64.7)	68 (61.3)	93 (63.3)	19 (59.4)
> 301,092	25 (32.9)	42 (40.8)	58 (34.9)	9 (69.2)	24 (35.3)	43 (38.7)	54 (36.7)	13 (40.6)
Funding sources								
Loan	13 (17.1)	22 (21.4)	29 (17.5)	6 (46.2)	15 (22.1)	20 (18.0)	25 (17.0)	10 (31.3)
Own funding	63 (82.9)	81 (78.6)	137 (82.5)	7 (53.8)	53 (77.9)	91 (82.0)	122 (83.0)	22 (68.8)
Membership in agricultural groups								
No group membership	73 (96.1)	78 (75.7)	147 (88.6)	4 (30.8)	64 (94.1)	87 (78.4)	141 (95.9)	10 (31.3)
Group membership	3 (3.9)	25 (24.3)	19 (11.4)	9 (69.2)	4 (5.9)	24 (21.6)	6 (4.1)	22 (68.8)

การจัดการสวนไม้ผลของเกษตรกร

ผลการศึกษาการจัดการสวนไม้ผล 4 ด้านของเกษตรกร (Figure 1) พบว่าในการจัดการด้านคน เกษตรกรร้อยละ 57.5 มีการจัดการด้านคนในระดับมาก โดยเกษตรกรมีการพัฒนาตัวเอง ด้านทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ โดยได้รับการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษา ดูงาน การแลกเปลี่ยน/ถ่ายทอดองค์ความรู้ ระหว่างตนเองและบุคคลอื่นรวมถึงการตรวจสุขภาพประจำปี ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักและมีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ทายาท/เกษตรกรรุ่นใหม่ ส่วนการจัดการด้านเงิน พบว่า มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 7.3 ที่มีการจัดทำบัญชีและทำบันทึกรวมถึงทำการเปรียบเทียบต้นทุน/กำไร เพื่อปรับแผนการผลิต และมีการทบทวนบัญชีการเงิน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ และการจัดสรรเงินทุนสำรองไว้ใช้ในการฉุกเฉิน

สำหรับการจัดการด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ในการดำเนินงาน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 62.0 มีการจัดการในระดับมากโดยเกษตรกรจัดทำรายการปัจจัยการผลิต โดยระบุแหล่งที่มา ระบุปริมาณ ระบุราคา และระบุวัน/เดือน/ปี ที่จัดซื้อ การตรวจสอบอุปกรณ์ เครื่องมือ รวมถึงเครื่องใช้ไฟฟ้าอย่างสม่ำเสมอเพื่อ

ป้องกันอุบัติเหตุและอันตรายต่อผู้ปฏิบัติงาน การปฏิบัติและป้องกันตนเองจากการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรและการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการนำวัสดุในท้องถิ่น มาใช้ทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก น้ำหมัก ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด รวมถึงการจัดการในการใช้สารเคมีหรือวัตถุอันตรายทางการเกษตร ที่ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม โดยการใส่หน้ากาก สวมถุงมือ สวมหมวก สวมรองเท้าบูตยาง รวมถึงใช้สารเคมีที่ขึ้นทะเบียนและไม่หมดอายุ และไม่ใช้สารเคมีต้องห้ามตามประกาศ ตลอดจนเกษตรกรมีการบำรุง/เก็บรักษาวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ โดยจัดเป็นสัดส่วน เหมาะสม จัดเก็บให้สะดวกต่อการใช้งาน จัดเก็บให้สะอาดเป็นระเบียบ และจัดเก็บอย่างถูกสุขลักษณะ และเกษตรกรส่วนใหญ่นำเครื่องมือเครื่องใช้แรง เครื่องยนต์มาใช้ สอดคล้องกับ Kimbangyang (2016) ที่ศึกษาแนวทางการจัดการการปลูกมะม่วงพันธุ์ฟ้าลั่นของเกษตรกร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า เกษตรกรมีการจัดการเรื่องการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรในระดับมาก และแนวทางในการจัดการปลูกของเกษตรกรคือการทำบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

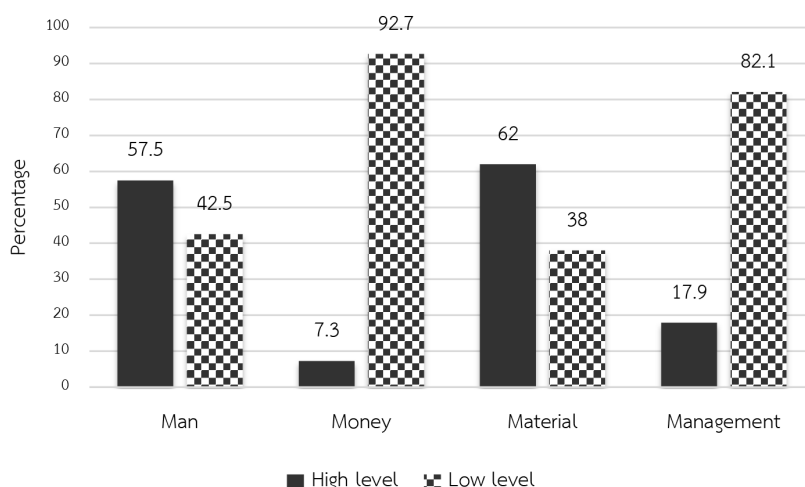

Figure 1 Orchard management of farmers

สำหรับการจัดการ พบว่า มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 17.9 ที่มีการจัดการในระดับมาก โดยการปฏิบัติของเกษตรกรในการจัดการ ได้ถูกแบ่งออกเป็น 4 กิจกรรมย่อย คือ 1) การจัดการลดต้นทุนการผลิต จัดการโดยใช้พันธุ์ในอัตราที่เหมาะสม และการควบคุมปัจจัยการผลิต โดยการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์/ปุ๋ยสั่งตัด รวมถึงการใช้สารเคมีในอัตราที่เหมาะสม การผลิต/ขยายสารชีวภัณฑ์/แมลงศัตรูธรรมชาติ เพื่อใช้เอง การนำสารชีวภัณฑ์มาใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช โรค แมลง การรวมกลุ่มซื้อปัจจัยการผลิต และการผลิตขยายพันธุ์เพื่อใช้เอง 2) การจัดการเพิ่มผลผลิต จัดการโดยใช้พันธุ์ดี ทนทานต่อโรค รวมถึงการเตรียมแปลงโดยวิธีการปรับปรุงบำรุงดิน การตรวจวิเคราะห์ดิน และเขตกรรม 3) การจัดการพัฒนาคุณภาพผลผลิต โดยจัดการผลิตตามมาตรฐานโดยได้รับใบรับรองมาตรฐาน GAP และ 4) การจัดการการตลาดโดยมีการจำหน่ายผลผลิตนอกเหนือจากการจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง รวมถึงการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และตรวจสอบย้อนกลับ

การเปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม กับการจัดการสวนไม้ผลของเกษตรกร

เกษตรกรเพศชายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.9) มีการจัดการด้านคนมากกว่าเพศหญิงและจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ พบว่า เพศชายมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นหัวหน้าครัวเรือนและทำการเกษตร รวมถึงเป็นตัวแทนครัวเรือนในการขึ้นทะเบียนเกษตรกร ในขณะที่ เกษตรกรที่มีอายุน้อยกว่าอายุเฉลี่ย 57 ปี และมีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีการจัดการด้านคนมากกว่าเกษตรกรที่มีอายุน้อยกว่าอายุเฉลี่ย และมีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา สำหรับการจ้างแรงงาน (ร้อยละ 56.3) มีการจัดการด้านคนมากกว่าการไม่จ้างแรงงาน และเกษตรกรที่มีจำนวนพื้นที่ และรายได้จากการเกษตรมากจะมีการจ้างแรงงานและใช้แรงงานเกษตรมาก โดยเกษตรกรที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักส่วนใหญ่ (ร้อยละ 92.2) มีการจัดการด้านคนมากกว่าเกษตรกรที่ทำอาชีพอื่นเป็นอาชีพหลัก

นอกจากนี้ เกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนแรงงานเกษตร ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ด้านการเกษตร กิจกรรมหลักทางการเกษตร จำนวนพื้นที่ ลักษณะพื้นที่ รายได้จากการเกษตร แหล่งเงินทุน ที่แตกต่างกันไม่มีการจัดการด้านคน ด้านเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือในการดำเนินงาน และด้านการจัดการ ซึ่งเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 68.8) มีการจัดการด้านการจัดการมากกว่าเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร

สรุป

เกษตรกรสวนไม้ผลอำเภอเมืองสมุทรสาคร มีอายุเฉลี่ย 57.2 ปี และส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 8.6 ไร่ เมื่อพิจารณาการจัดการสวนไม้ผลของเกษตรกรเป็นรายด้าน พบว่า เกษตรกรมีการจัดการด้านเงิน และด้านการจัดการในระดับน้อย ร้อยละ 7.3 และร้อยละ 17.9 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีการจัดการด้านวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการดำเนินงาน และด้านคน ได้ในระดับมาก ร้อยละ 62.0 และ ร้อยละ 57.5 ตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำการเกษตรโดยมีลักษณะถือครองเป็นของตนเอง ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก และเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้เงินทุนของตนเอง ซึ่งการทำสวนไม้ผลยังสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร อีกทั้งพบว่าเกษตรกรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา การจ้างแรงงาน และอาชีพหลักแตกต่างกัน มีการจัดการสวนไม้ผลด้านคนที่แตกต่างกัน และเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร มีการจัดการสวนไม้ผลด้านการจัดการมากกว่าเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร ดังนั้น การส่งเสริมการเกษตร จึงควรส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริม ด้านคน ด้านเงิน และด้านการจัดการ ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมเฉพาะตัวเกษตรกรเท่านั้น หากรวมถึงการส่งเสริมในลักษณะกลุ่มเกษตรกร องค์กรเกษตรกร และการบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่องด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเกษตรกร อำเภอเมืองสมุทรสาคร สำหรับความร่วมมือและสนับสนุนการศึกษาครั้งนี้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- Boonpong, A. 2013. Transformation of Members' Occupation and Businesses of Agriculture Cooperative in Samut Sakhon Province Considering Current Changes in Economic Environment. MS Thesis, Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Department of Agricultural Extension. 2013. Farm Management Manual for Agricultural Extension Officers. Available Source: http://www.servicelink.doae.go.th/webpage/book_%2024%20guide/16.pdf, August 6, 2019. (in Thai)
- Department of Agricultural Extension. 2018. Manual for the New Generation of Agricultural Entrepreneur Development Project. Available Source: <http://www.bangkok.doae.go.th/ag/thainiyom/manal1.pdf>, August 6, 2019. (in Thai)
- Khajonboon, C. 2006. An Application of Good Agricultural Practice for Young Coconuts by Farmers in Samut Sakhon Province. MS Thesis, Sukhothai Thammathirat Open University. (in Thai)
- Kimbangyang, J. 2016. Management Guideline for Growing Mango (Fah-Lun Variety) by Farmers in Banpaew District, Samut Sakhon Province. MS Thesis, Sukhothai Thammathirat Open University, Bangkok. (in Thai)
- Laksaniyanon, B. 2004. Farm Management. Available Source: <https://ms.udru.ac.th/asst.prof.benchamat/4knowledgesources/createdthaibooks/farmmanagement/chapter5.pdf>, August 6, 2019.
- Nymangkun, S. 2013. Research methods in social sciences and statistics. Book to you, Bangkok. (in Thai)
- Office of Agricultural Economics. 2017. The five-year agricultural development plan under the twelfth national economic and social development plan (2017-2021). Available Source: <https://qsds.go.th/newopdc/wp-content/uploads/sites/7/2020/01/Cooperatives3.pdf>, April 20, 2020. (in Thai)
- Wechakit, A. 2012. Coconut Growing by Farmers in Mueang District of Samut Songkhram Province. MS Thesis, Sukhothai Thammathirat Open University, Bangkok. (in Thai)